

Bezoek van hoge gasten in Amsterdam

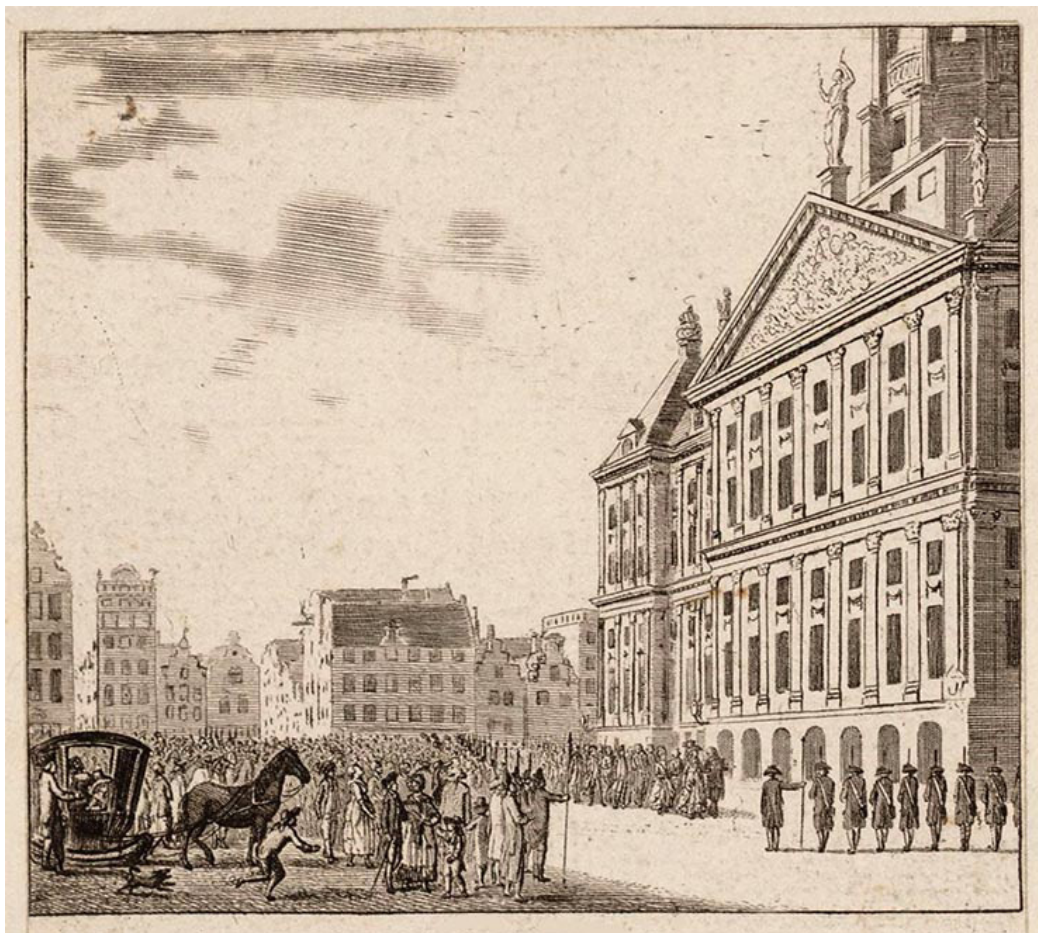
In de 40 jaar dat Jacob Bicker Raye zijn dagboek bijhield, kwamen een aantal hoge gasten op bezoek in Amsterdam. Van alle plichtplegingen en gebeurtenissen doet hij verslag. Prins Willem IV kwam zelfs een aantal malen naar de stad, niet steeds even enthousiast ontvangen, naar gelang het politiek klimaat. De prins was in 1728 stadhouder van Gelre geworden, in 1729 van Groningen en Drenthe en in 1731 van Friesland. Pas in 1747 ging Holland door de knieën wegens de druk vanuit de bevolking tijdens de Oostenrijkse Successieoorlog (1740-1748), waarin de Republiek verzeild raakte en de Fransen de Republiek binnenvielen. “Leiden in last... waar is Oranje” klonk het al snel. Het Tweede Stadhouderloze Tijdperk (1702-1747) was aan zijn laatste stuiptrekkingen bezig.

Op 8 mei 1734 kwam de prins met zijn Engelse echtgenote en gevolg voor ‘t eerst naar Amsterdam om kennis te maken. Burgemeester Lieven Geelvinck had de prins dermate geschoffeerd dat het gezelschap na een half uur weer vertrok. Aan de bevolking lag het niet; die was massaal op het gezelschap afgekomen. Dat was geen beste beurt voor Amsterdam en dat zou vooral de regentenkliek duur komen te staan. Tot Holland de prins zou benoemen tot stadhouder en even later zelfs tot erfstadhouder liet die zich hier niet meer zien.

De volgende voorname gast was ‘Theodoor, koning van Corsica’, een schimmige Duitse baron Von Neuhoff, die door heel Europa op goed betaalde baantjes joeg maar daar in de regel slecht in slaagde. Achter hem aan trok steeds een legertje schuldeisers en in Amsterdam sloegen die hun slag. Hij kwam hier 22 april 1737 aan en nam zijn intrek in logement ‘De Witte Wammes’ achter de Nieuwe Kerk. Diezelfde dag nog werd hij op last van zijn crediteuren gegijzeld. Het hielp zeker niet dat hij hier was voor de eerste klas schurk Coenraad van Lokkum die hier huurlingen voor hem zou werven om in Corsica de onafhankelijkheidsstrijd te steunen. Coenraad was bereid zijn opdrachtgever voor een stuiver, nou ja, f600, te verraden. Die gijzeling zou een paar weken duren, maar toen werd ‘zijne hoogheid’ toch vrijgelaten, na zijn erewoord gegeven te hebben alle schulden snel af te lossen.

► Theodorus baron Von Neuhoff balancerend om groter te lijken; spotprent op de machinaties van de zogenaamde koning van Corsica op zoek naar steun voor de vrijheidsstrijd van dat eiland

Op 11 mei 1747 kwam prins Willem IV dan de tweede keer naar Amsterdam en de situatie was nu totaal omgeslagen. Op 2 mei was hij door de Staten van Holland benoemd tot kapitein-generaal van het leger en tot stadhouder van Holland. Hij was gaarne bereid om dit die arrogante Amsterdammers in te peperen. De vroedschap en burgemeesters probeerden de prins te paaien met een stad in feeststemming; veel huizen,

- ▲ Aankomst van Willem IV voor zijn tweede bezoek aan de stad op 11 mei 1747
- Na de benoeming van Willem IV tot stadhouder pakte Amsterdam uit met dit plakkaat

N: 5

VERKLARINGE van deze KONSTPRINT.

De *Hollandsche Maagt* toont met blydschap aan alle volkeren, dat de *Stad Amsterdam* (Verkeert zynde door de opprechte zuyt waar aan verheide Wapens van de Leden der Regteringe gelegd syn, en welks met *Sinds Wapen* groekt) den Heere *Prins van Oranje als Stadhouder, Capitein en Admiraal* verkooren hebben. Voornoemde *Prins* oeder de *Gedraane van Minerva* of de *Gedraane der Wyheid* niet men aan de regterhand van de *Zuyt* ziet alles met oplettendheid gade slaande, voor aan ter regter en 't linkerzide ziet men de *Vasculi* van de *Ooft* en *Welindische Compagnie*, die alles ten beften van 't *Land* welwesen aanbieden. To-

zende op den *Voorgroot* de *Schaten* en *Zeldzaamheden* die door *dezelve* uit de *andere Wereld* Deelen worden mede gebragt, en van verheide vreemde *Natien* worden beschouwt. Voor de *Zuyt* ziet men een *Cupido* die de *bondel Pylen* nog valter toehaalt, in 't Verkeert ziet men 't *Stadhuys* van *Amsterdam* met 't *Oranje Vaandel* verzeert; en alles toont hun genoegeen. De *Faan* door *deze* *niuwe* *maer* verheugt, vliegt met 't *Prinses Wapen* door de *Lucht* om *deze* *geboortesteden* de *Wereld* door te verhoefigen. De *andere* *betekenissen* syn door *hunne* *byvoegelen* te kennen.

Ter **BLYDE INKOMST**
VAN
ZYN DOORLUCHTIGE HOOGHEID
DEN HEERE
WILLEM CAREL HENRIK FRISO,
PRINCE VAN ORANJE EN NASSAU, &c. &c. &c.
Verkooren tot **STADHOUDER, ADMIRAAL en KAPITEIN-GENERAAL**
van al de Vereenigde Provincien.
In 't begin van Bloemaand MDCC. XLVII.
Toen Zyne HOOGHEID in deze Hoedanigheid Zyne Intrede deed binnen Amsterdam den 11 May 1747.

Ereenigt Nederland, veel zoet en zuur beſchooren;
Dat dan eens zegepraalt, dan half ſchynſt verloren,
Zou haalt te gronde gaan, indien door Godes hand
Niet een Beſchermer wierd gezonden tot ons Land.
Prins FRISO komt 'er aan; wie zou zig niet verbyden?
Wie zou niet eeuwiglyk ten laſten droppel ſtryden
Met hem, die tot ons heyl komt flappen hier te land?
Hy komt tot onze vreugt, het juicht van alle kant.
Hoe heuglyk mag dan 't Land d'ontrolde Zegevieren
Nu ſteken op de ſpits van Kerk en Torens zwieren,
Nadien d'Oranje-zon het Volk en Allemans
Zoo lieflyk beſtraalt met haaren gulden glans.
Dat WILLEM FRISO's arm zal redden uit de banden,
Toen zyne jongſte dag en doods-nood ſcheen voorhanden.
Hy is die Held, die Prins, uit Vortlyk Bloet geteelt,
Die door geen pen volmaakt kan worden uitgebeelt.
Dit is de Prins, 't Heil, de Vreugd van zoo veel Volken,
Wiens lieflykheit en deugt dringt door de bruine wolken;
Wiens Naam van tyd tot tyd alom zal zyn geëert.
By elk die Vorſten deugt en kloek bedryf waardeert.
Het Bloet, waar uit de Prins zyn oorſpronk heeft genomen,
Dat is altoos gewent den Franſchen Haan te toomen.
Geen wonder dat hy lang beroemt was door de Faam:
Want wie is tot zoo groot een Vortlyk werk bequaam:

Gy zyt uit eenen mond van al de HEEREN STAATEN
Verkooren tot ons heyl; nu kunnen w' ons verlaaten
Op Uw voorzigtigheit, en op Uw kloekhe daan;
Wy roepen nu te zaam, laat maar de Prins begaan.
Wy zullen tot de Prins getrouw en dankbaar blyven,
En met ons goed en bloet zyn Vorſten-zetel ſtyven,
Op dat Hy, als wel eer zyn Vaders gedam,
Ten welzyn van ons Land den beſten weg infaan.
Dit wenſchen wy van God! dit roepen al de menſchen!
Wie kan 'er meerder vreugt, wie kan iets beters wenſchen?
Wel aan dan, Waarde Prins, neemt Uw Regeering aan,
Zoo zal dan wel in 't kort den hoogmoed zyn gedam,
Van onzen vyandt, die nu reets ons ſteên en wallen
Bekloutert, en laat daar zyn fiere ſtandaard brallen.
Gaet dan, ô Heul van 't Land, en quyt U van Uw pligt,
Zoo zal de vyandt ſtraks verdwynen uit 't gezigt
Van onze Legers, en men zal de oude paalen
Van onze Republyk door U zien wederhalen.
Za Burgers grypt dan moed, en weelt nu eens verheugt,
En neemt uw part en deel in d'algemeene vreugt.
Beant nu pektommen, en ook andere vreugde-vuuren,
En laat uw gunſt en liefd' voor NASSAU altoos duuren;
Betrouwt op hem, en ſneekt de Zegen van den Heer,
Op dat hy vol van roem by ons dog wederkeer.

Per hac ad aliora.

Te Amsterdam, by H. W. VAN WELBERGEN, 1747.

zeker die op de Dam en natuurlijk het stadhuis waren tot in de nok verlicht door kaarslicht. Dat moet zo'n fraai gezicht geweest zijn dat de prins een wandeling over de Dam maakte om van "dit schoon gesigt" te genieten. Bicker Raye was als kapitein van de schutterij mede verantwoordelijk voor orde en rust rond het bezoek en doet trots verslag in zijn dagboek. Vooral van het feit dat deze kaarsverlichting dit keer geen brand had veroorzaakt.

De volgende dag zou het hoge bezoek de Grote Vismarkt bezoeken, uitgerekend de plek waar Bicker Rayes compagnie voor de bewaking ingedeeld was. Door een ernstige aanval van jicht mocht hij verzuimen en zijn plaats werd naar ieders tevredenheid door een andere officier ingenomen. Overal in de stad vierde de bevolking feest en menige heildronk werd op de gezondheid van de prins genuttigd. Op de Korenbeurs vierden zo'n 300 korendragers hun eigen feestje

en dronken met z'n allen 15 ankers wijn ter ere van de prins. Vooral de Dam was tjokvol volk en wee degene die geen oranje droeg. Die zou wel eens in het water gegooid kunnen worden en dat gebeurde ook hier en daar, maar er waren geen gewonden of doden te betreuren. Twee dagen later werd ten overvloede vanuit het stadhuis door de magistraten nog eens de benoeming tot stadhouder en kapitein-generaal verkondigd.

In 1747 was het al onrustig in Amsterdam, wat uitmondde in het Pachtersoproer. Het liep helemaal uit de hand in 1748 en Willem IV liet desgevraagd weten dat het stadsbestuur van hem de op 18 juni gevraagde militaire steun niet zou krijgen. Hij gaf zelfs als zijn mening dat de regenten het allemaal aan zichzelf te danken hadden. Omdat de steun van de schutterij onzeker werd, gaven de burgemeesters toe aan allerlei eisen van de Doelisten. Dit vooraf om de sfeer in de stad te schetsen.

Op 2 september 1748 was de prins weer in de stad, verwelkomd door saluutschoten vanaf de stadswallen. De koets werd tegemoet getreden door honderden 'bijltjes' van Kattenburg die 'hun' prins wilden inhalen en begeleiden naar het Oudezijds Herenlogement. De prins was daar uiterst ongemakkelijk onder en stond feitelijk doodsangsten uit. Meer op z'n gemak was hij toen een uitgebreide delegatie van het stadhuis, waaronder alle burgemeesters, hem kwamen verwelkomen (omslag). Zij hadden nog geen idee wat hen te wachten stond. Op 4 september had Bicker Raye dienst en stond met zijn compagnie voor het Herenlogement op wacht. De Staten van Holland hadden de stadhouder gemachtigd wijzigingen aan te brengen in de stadsregering, iets nieuws en onverwachts voor Am-

◀ *De Bijltjes halen de koets van Willem IV van de Haarlemmerpoort op en begeleiden die naar het Oudezijds Herenlogement*

sterdam. Willem IV maakte er een complete overval, een wetsverzetting van. Alle regenten met hun baantjes vlogen op 6 september de laan uit, op een paar vertrouwelingen van de prins na. De prins liet zich bij die keuze raden door oud-schepen en oud-secretaris Mattheus Lestevenon van Berckenrode die met diverse schepenen nog een oude rekening te vereffenen had. Alle vier burgemeesters werden naar huis gestuurd en vier nieuwe door de prins benoemd. Op 7 september waren de Raden en Schepenen aan de beurt. Ook die werden in principe allemaal ontslagen waarna een deel van hen, aangevuld met nieuwe mensen door de hoofdofficier van de stad, mr. Daniel de Dieu, een nieuwe eed afgenomen werd, dit keer op Zijne Doorluchtige Hoogheid stadhouder Willem IV. Op 8 september, een zondag, was een 'vrije dag', bijvoorbeeld voor een dienst in de Nieuwe Kerk. De Dam zag opnieuw zwart van de mensen. 's Middags naar de Hortus Medicus en 's avonds dineren bij Diederik Reus, koopman op de Keizersgracht, ongetwijfeld een der vertrouwelingen van de prins. Er bleef een heikel punt dat nog geregeld moest worden, namelijk het bevel over de schutterij. De prins wilde deze gewapende macht uit de invloedsfeer van het stadhuis halen maar wist niet hoe te voorkomen dat andere krachten in de stad die invloed naar zich toe zouden trekken. Hij kwam daarbij in het vaarwater van de Doelisten die er een burgerlijk georganiseerd leger van wilden maken en dat was precies wat de prins wilde voorkomen. Hij begon met het installeren van een nieuwe krijgsraad, waarmee hij de bijltjes tegen de haren instreek. Die stuurden midden in de nacht een deputatie naar het Herenlogement waar ze doordrongen tot de slaapkamer van de prins. Zij eisten een krijgsraad die benoemd was door de schutters zelf, anders zou een bloedbad dreigen. De volgende dag de eerste zitting van de nieuwbenoemde krijgsraad, die geboycot werd door de hoge officieren, alleen de kapiteins waaronder Bicker Raye waren aanwezig. Zij werden gelast de prins na de zitting verslag uit te brengen wat natuurlijk een farce was. Ze kregen de opdracht de volgende dag opnieuw zitting te houden en opnieuw verslag te doen.

- *De Bijltjes en Doelisten breken in bij het Oudezijds Herenlogement en dringen met hun eisen door tot de slaapkamer van de prins die al in bed ligt*

Bicker Raye was zelf daarbij. Ze kregen in aanwezigheid van de nieuwe burgemeesters opdracht vijf nieuwe kolonels te benoemen en te installeren en de opengevallen plaatsen onder de lagere officieren te laten bezetten. De prins wilde alle nominaties persoonlijk voorgelegd krijgen maar er niet te veel tijd aan besteden. Hij wist wel wat leukers, bijvoorbeeld dineren op het stadhuis en alle kunst daar bekijken.

Op 14 september besteedde de prins tijd aan de benoemingen van de personen die de plekken van de ontslagen regenten-bestuurders moesten innemen. Veel namen schoten de trouwe aanhangers van Oranje en de Doelisten in het verkeerde keelgat. Er was nauwelijks iets veranderd; namen verdwenen, nieuwe namen doken op maar het waren nog steeds regenten die aan de touwtjes zouden trekken. De prins verdween op 15 september tevreden naar Den Haag en liet

zijn trouwe achterban in Amsterdam diep teleurgesteld achter. Wat er verder nog geregeld moest worden aan eedsafleggingen en dergelijken moest maar in Den Haag gebeuren. Toen een aantal mensen daartoe naar Den Haag togen, wilde de stadhouder ze niet tewoordstaan en bepaalde dat zij hun eed maar schriftelijk moesten sturen.

Op 18 december 1762 kwam de zwager van prins Willem IV, de prins Karel Christiaan van Nassau Weilburg met twee prinsen van Hessen-Cassel in twee zeiljachten in Amsterdam aan. Na ontvangst door mr. Jacob Boreel, secretaris en schepen van Amsterdam, namen zij hun intrek in de Oudezijds Herenlogement. De volgende ochtend bezocht het gezelschap de Hoogduitse synagoge, hoofdzakelijk voor de fraaie muziek en zang. Daarna naar het stadhuis waar ze een wel zeer uitgebreide rondleiding kregen en toen naar het huis van kunstverzamelaar Gerret Braamcamp op de Herengracht. 's Avonds een bezoek aan de schouwburg op de Keizersgracht, waar zoveel extra volk voor op de been was gekomen dat een peloton grenadiers met hun officier naar de schouwburg moest komen om het prinselijk gezelschap te beveiligen.

30 mei 1768 was hij er weer, inmiddels erfstadhouder Willem IV met zijn gemalin en onder anderen de hertog van Wolfenbüttel. Langs de route van Haarlemmerpoort naar de Dam stonden 15 compagnieën als erehaag opgesteld. Deze keer logeerden zij in het stadhuis, dat voor deze gelegenheid opnieuw prachtig was verlicht. Op de Dam stonden 60 compagnieën burgerwacht opgesteld. Op

◀ *Huis Sweedenryck van Gerret Braamcamp herbergde de grootste kunstcollectie van de 18e eeuw, waar belangrijke gasten in- en uitliepen; het grootste deel van die collectie verwierf Catharina de Grote maar bereikte haar nooit omdat het schip dat de stukken vervoerde voor Finland schipbreuk leed*

31 mei gingen de heren van de stadsregering met de hoge gasten zeilen op het IJ, van Zaandam tot Durgerdam. Op 1 juni werd er eindelijk ‘gewerkt’ op de Admiraliteit en het Oost- en West-Indisch Huis. Na een diner in het stadhuis ging het hele gezelschap plus het stadsbestuur in vijf koetsen bespannen met zes paarden en ontelbare koetsen met twee paarden naar de schouwburg op de Keizersgracht. Bicker Raye meldt over die tocht een incident. Sergeant Hendrik Leuveling struikelde door het opdringende volk in de Reestraat en viel met zijn hellebaard tegen de ruiten van de koets van Willems echtgenote en haar entourage. De zijruit ging aan diggelen maar meer dan grote schrik bij de dames en glasscherven op de boezem van hare hoogheid was er niets ernstigs te melden. Op zondag 2 juni eerst een preek in de Nieuwe Kerk en een bezichtiging van de Oude Kerk. Daarna bezoeken aan de Admiraliteitswerf en de Oost-Indische werf. Dan terug naar het stadhuis waar ‘s avonds bal was voor 1400 personen. De volgende dag werd opnieuw het huis van Gerret Braamcamp bezocht en daarna het Aalmoezeniersweeshuis en beide hoofdsynagogen der Hoogduitse en Portugese Joden. Ook het Oudemannenhuis werd met een bezoekje vereerd. ‘s Avonds opnieuw naar de schouwburg en daarna naar de Plantage waar het huis van equipagemeester Sautijn fraai verlicht was. Op 4 september, de dag van vertrek, stonden compagnieën burgerwacht weer langs de route de stad uit, dit keer via de Utrechtsepoort om vanaf de Berebijt met jachten via de Vecht naar Huis te Zuylen te varen en van Utrecht verder naar Het Loo te reizen.

Kwam er nog wel eens iemand anders dan een Oranje naar Amsterdam in die 40 jaar van Bicker Rayes dagboek? Ja, een interessante gast, namelijk generaal Pascal Paoli, de vrijheidsstrijder van Corsica tijdens zijn ballingschap in 1769. Hij had de Fransen op 9 mei van

dat jaar in verlegenheid gebracht door enig succes tijdens de Slag van Ponte Nuovo te boeken, maar moest door numerieke problemen toch bakzeil halen. Sindsdien zwierf hij door Europa en op 26 augustus was hij in Amsterdam. De Hollanders hadden steeds een zwak voor volkeren die zich een kolonialisme wilden ontworstelen en daarom kreeg Paoli een speciale ontvangst. Hij kwam langs de Vecht en Amstel in een jacht de stad binnen. Hij ging logeren in De Star in de Nes en raad eens wat hij hier kwam bezichtigen? Het kunstkabinet van Gerret Braamcamp.

▲ *Het statenjacht waarmee Willem IV de eerste keer Amsterdam bezocht in het Singel; het lag er precies een half uur*